

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Лесів Марти Михайлівни «Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів Європейського Союзу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини

Актуальність теми

Вивчення досвіду країн-членів ЄС у різних сферах соціально-економічної діяльності виступає важливим чинником удосконалення економічної політики України, особливо в сучасних умовах європейської інтеграції нашої держави. Насамперед, це стосується організаційно-економічного забезпечення розвитку різних секторів і сфер економіки в євроінтеграційному контексті.

При цьому одним із пріоритетних напрямів адаптації досвіду країн-членів ЄС з метою формування ефективних механізмів організаційно-економічного забезпечення ринкового розвитку України є стимулювання економіки сільських територій.

Зважаючи на значну роль сільського господарства у формуванні експортного потенціалу нашої держави, а також беручи до уваги традиційно вагому роль, яку відіграє українське село у становленні людського та соціального капіталу країни, адаптація на вітчизняний ґрунт передових досягнень ЄС щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку сільських територій, має винятково важливе значення з погляду стратегічної перспективи визначення місця України в системі міжнародного поділу праці.

Одночасно, дослідження специфіки функціонування організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку сільських територій у країнах-членах ЄС виступає доволі значимим чинником формування адекватної стратегії подальшого наближення України до ЄС, зокрема в контексті підписання Угоди про Асоціацію. Адже своєчасне впровадження в Україні тих інструментів і механізмів стимулювання сільської економіки, які є адаптованими до інституційної моделі ЄС, дозволить нашій державі мінімізувати рівень ризиків і транзакційних витрат на стадії виконання Угоди про Асоціацію з ЄС.

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи М. Лесів не викликає жодних сумнівів, а виконання поставлених перед авторкою завдань у процесі написання дисертації спрямоване на підвищення ефективності реалізації євроінтеграційної стратегії України, як у найближчій перспективі, так і в довгостроковому періоді.

II. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості та достовірності

Представлені в дисертаційній роботі та авторефераті дисертації основні наукові положення, висновки і рекомендації є підставою для загалом високої оцінки наукового доробку М. Лесів. Зокрема, слід відзначити, що авторка зуміла досягнути достатнього рівня наукової новизни отриманих результатів, а також запропонувала оригінальні підходи до виконання поставлених перед нею завдань, що підтверджується як значною кількістю публікацій у вітчизняних і закордонних фахових виданнях, так і ґрунтовною апробацією результатів дослідження на численних наукових конференціях.

У першому розділі опонованої дисертаційної роботи узагальнюються теоретико-методологічні напрацювання з проблем розвитку сільських територій у межах Спільної аграрної політики ЄС. Передусім це стосується, окреслення концептуальних засад формування та функціонування організаційно-економічного механізму розвитку сільських територій, а також класифікації форм та напрямів їх розвитку у рамках Спільної аграрної політики ЄС. При цьому авторка акцентує увагу на основних складових системи організаційно-економічного механізму (с. 13-15) та досліджує можливості її адаптації до проблематики розвитку сільських територій (с. 25-28), включаючи здійснення відповідної графічної інтерпретації (рис. А.3, с. 113).

Другий розділ дисертації присвячений аналізу особливостей розвитку сільських територій у країнах-членах ЄС. У ньому виявляється роль аграрного сектору в розвитку сільської економіки (с. 66-70), проводиться оцінка ефективності реалізації програм, спрямованих на поліпшення фінансового забезпечення сільських територій у країнах-членах ЄС (с. 90-93), наводяться дані регресійної моделі щодо визначення показників кореляції між показником доданої вартості в сільському господарстві на одного працівника та обсягом коштів, виділених на відповідні заходи з бюджету ЄС (с. 99-103), оцінюється вплив розвитку сільських територій на соціальні та еколоґо-економічні показники у Польщі, в тому числі наводяться дані щодо розподілу коштів, передбачених на агроекологічні заходи Програмою розвитку сільських територій Польщі на 2007-2013 роки та кількості польських аграрних господарств, орієнтованих на органічне ведення сільського господарства (с. 118-120).

У третьому розділі роботи містяться авторські узагальнення щодо перспективи розвитку сільських територій країн-членів ЄС та України в умовах поглиблення європейської інтеграції. Зокрема, на прикладі Польщі визначені сильні та слабкі сторони сільських територій за ознакою просторового розташування та природних умов (с. 127), а також з погляду розвиненості сільського господарства (с. 128) і стану інфраструктури та економічного розвитку цих територій (с. 133).

Окремий параграф присвячено окресленню перспектив та шляхів розвитку сільських територій України, що дозволило авторці констатувати, що ефективність організаційно-економічного механізму забезпечення розвитку

сільських територій України в контексті досвіду країн-членів ЄС залежатиме, насамперед, від спроможності враховувати в економічній політиці реальні потреби вітчизняного села та залучати потенціал місцевих ініціатив у процесі формування державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій (с. 145-146).

Крім того, в рекомендаційній частині дисертації відзначається, що ключовими напрямками організаційно-економічного забезпечення розвитку сільських територій України на сучасному етапі європейської інтеграції мають стати: модернізація аграрного сектору економіки та стимулювання органічного землеробства і тваринництва, диверсифікація сільської економіки, а також покращення інфраструктури сільських територій (с. 148).

Найвагомішими елементами наукової новизни опонованої дисертації слід визнати:

- проведене моделювання взаємозв'язків та визначення порівняльних переваг в системі: сільський соціум – агровиробники – підприємства харчової промисловості – кінцеві споживачі продовольчих товарів (с. 173-175);
- класифікацію країн-членів ЄС на основі здійсненого дисертанткою кластерного аналізу з урахуванням ролі сільського господарства за критеріями: частка сільського населення, частка зайнятих у сільському господарстві та частка сільгоспугідь (с. 75-83);
- здійснений науковий аналіз щодо напрямів удосконалення механізмів організаційно-економічного забезпечення розвитку сільських територій у країнах-членах ЄС та в Україні що дозволило виявити пріоритетні інструменти і форми стимулювання сільської економіки, зокрема шляхом реалізації місцевих ініціатив, збільшення доданої вартості аграрного та лісового секторів, активізації навчально-освітньої діяльності на сільських територіях, посилення екологічної складової у розвитку сільського господарства (с. 146-152);
- дослідження механізму взаємодії транснаціональних корпорацій з локальними виробниками сільськогосподарської продукції у межах сільських територій країн-членів ЄС, а також розробка на цій основі пропозицій щодо реалізації проектів сталого розвитку сільських територій в Україні (с. 165-173).

III. Взаємозв'язок роботи з науковими темами і планами, повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт кафедри міжнародних економічних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка у 2010-2016 роках, зокрема: «Секторальна інтеграція в економічній системі Європейського Союзу» (термін реалізації: 2010-2014 рр; номер державної реєстрації 0110U003148), у рамках якої авторкою проаналізовано особливості еволюції Політики

розвитку сільських територій у межах Спільної аграрної політики ЄС, а також «Екологічні чинники економічного зростання в країнах Центрально-Східної Європи» (термін реалізації: 2014-2016 рр.; номер державної реєстрації 0114U004246), в рамках якої здобувачкою було здійснено аналіз впливу агроекологічних заходів Програми розвитку сільських територій Польщі на 2007-2013 роки.

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в 16-ти наукових працях, з них – 6 у фахових спеціалізованих виданнях України, включаючи 2 – у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, 4 – у вітчизняних науково-практичних виданнях, 6 – у збірниках тез доповідей міжнародних науково-практичних конференцій.

Зміст автореферату відображає структуру і зміст дисертаційної роботи.

IV. Практична значимість отриманих результатів дослідження

Основні наукові положення, висновки й рекомендації дисертаційного дослідження М. Лесів доповідались та отримали схвалення на 7 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України» (Київ-Дніпропетровськ, 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку» (Чернівці, 2013 р.); II Міжнародній науковій конференції «Еколого-економічні проблеми у міжнародній торгівлі та інвестиціях» (Львів, 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми модернізації економіки та фінансової системи України» (Черкаси, 2014 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми сучасної економіки: глобальний, національний та регіональний контекст» (Білорусь, Гродно, 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції для студентів, аспірантів і молодих учених «Реформування економіки держави та регіонів: технологічні та економічні аспекти» (Київ, 2015 р.); III Міжнародній науковій конференції «Еколого-економічні проблеми у міжнародній торгівлі та інвестиціях» (Львів, 2015 р.).

Крім того, результати дисертаційного дослідження обговорювалися на щорічних звітних наукових конференціях Львівського національного університету імені Івана Франка і наукових семінарах кафедри міжнародних економічних відносин Львівського національного університету імені Івана Франка у 2012-2015 роках.

Рекомендації та пропозиції, що містяться в дисертації, використано в практичній діяльності Всеукраїнської громадської організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» (довідка № 34 від 14 липня 2015 р.), у навчально-методичній діяльності Інституту підготовки

кадрів Державної служби зайнятості України (довідка № 2848 від 10 серпня 2015 р.), а також при викладанні навчальної дисципліни «Спільна аграрна політика ЄС» у Львівському національному університеті імені Івана Франка (довідка № 4095-Н від 14 вересня 2015 р.).

V. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

Попри наявні позитивні моменти і здобутки здобувачки у процесі виконання нею дисертаційного дослідження, в роботі містяться окремі положення, які можуть слугувати підставою для дискусії.

1. У тексті дисертації не міститься чіткого визначення та обґрунтування наукової дефініції «організаційно-економічний механізм», що перешкоджає виявленню ключових ланок цього механізму в контексті проведення подальшого дослідження, а також ускладнює пошук резервів та ідентифікацію бар'єрів у процесі функціонування організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку сільських територій країн-членів ЄС, у тому числі з метою адаптації досвіду цих країн в Україні.

2. У другому розділі роботи (параграф 2.3; с. 105-121) дисертантка досліджує вплив розвитку сільських територій на соціальні та еколого-економічні показники сільської місцевості на прикладі Польщі. А в третьому розділі (параграф 3.1, с. 126-138) Польща стає об'єктом дослідження у контексті виявлення загальних проблем та можливостей розвитку сільських територій у країнах-членах ЄС. Обґрунтовуючи вибір цієї країни як модельної для проведення відповідних досліджень, авторка вказує, що Польща за своїм економічним потенціалом дуже схожа до України і показала значні успіхи в питаннях розвитку села. Проте вказане твердження не обґрунтовується жодними фактичними даними, а за результатами наведеного у дисертації кластерного аналізу (с. 83), Польща, разом із Хорватією, Португалією та Словенією, взагалі відноситься аж до восьмої з дев'яти груп країн за обраними критеріями розвитку сільських територій, що певним чином ставить під сумнів доцільність її вибору як модельної країни для проведення подальших досліджень.

3. Оцінюючи ефективність впровадження Програми розвитку сільських територій в рамках Спільної аграрної політики ЄС (с. 90-103), авторка, на нашу думку, не достатньо уваги приділила організаційно-економічним аспектам багатофункціонального розвитку сільської економіки в країнах-членах ЄС та перспективам застосування їх позитивного досвіду в Україні. Особливо відчутним цей недолік виступає на тлі проведеного перед цим кластерного аналізу (с. 82), який засвідчив, що країни, які увійшли до перших двох кластерів відзначаються низькою часткою зайнятих у сільському господарстві, а в найбільш розвинути із них (Німеччина, Франція, Іспанія, Італія тощо) низька зайнятість у сільському господарстві відмічається на тлі

більш високої частки сільського населення, що свідчить про розвиненість саме неаграрних видів діяльності на сільських територіях цих країн.

4. Окреслюючи перспективи та шляхи розвитку сільських територій України на основі досвіду країн-членів ЄС (с. 143-148), дисертантка не приділяє належної уваги неформальним інститутам та інституційним дисфункціям, що чинять деструктивний вплив на роботу організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку сільських територій. Таким чином, з її поля зору випадає суттєвий пласт проблем, які можуть завадити ефективному впровадженню пропонованих у дисертації заходів у практику управлінської діяльності в сучасних умовах європейської інтеграції України.

5. Зважаючи на актуалізацію в Україні проблем, пов'язаних з проведенням адміністративно-територіальної реформи, зокрема в контексті укрупнення сільських територіальних громад, дисертація набула би значно більшої актуальності та практичної вагомості, якби авторка дослідила особливості впливу відповідних реформ на розвиток сільських територій в сусідніх з Україною країнах-членах ЄС.

Проте слід відмітити, що зазначені недоліки не чинять суттєвого негативного впливу на загалом достатньо високий науковий рівень опонованої дисертаційної роботи, яка в цілому заслуговує на позитивну оцінку.

VI. Відповідність дисертації вимогам Положення про порядок присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань України та інших нормативних актів ВАК України

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та авторефератом дисертації Лесів Марти Михайлівни дає підстави для висновку про те, що опонована дисертаційна робота є самостійною, завершеною науковою працею, а отримані в ній нові науково-обґрунтовані результати в сукупності сприяють розв'язанню конкретного науково-практичного завдання: виявлення особливостей функціонування організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку сільських територій в країнах-членах ЄС з метою окреслення перспектив і потенційних можливостей їх застосування в Україні.

Зміст дисертації відповідає обраній темі, а також забезпечує досягнення поставленої мети і завдань дослідження.

Таким чином, за формальними та змістовними ознаками дисертація та автореферат дисертаційної роботи Лесів Марти Михайлівни «Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів Європейського Союзу» відповідає вимогам чинного Положення про порядок присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань України.

VII. Загальний висновок

Дисертація Лесів Марти Михайлівни «Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів Європейського Союзу», є завершеною самостійною науковою працею, в якій вирішується низка актуальних і важливих питань щодо функціонування міжнародної економіки в контексті організаційно-економічних механізмів розвитку сільських територій в країнах-членах ЄС, а також запропоновані нові напрями розв'язання важливого наукового завдання – виявлення особливостей організаційно-економічних механізмів забезпечення розвитку сільських територій в країнах-членах ЄС з метою окреслення перспектив і потенційних можливостей їх застосування в Україні.

Дисертаційна робота Лесів Марти Михайлівни «Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів Європейського Союзу» відповідає вимогам п. 11, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор – Лесів Марта Михайлівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, доцент,
завідувач відділу розвитку територіальних
громад і транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долішнього НАН України»

В. Борщевський

